

УДК 330.341.42

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Причепя І. В., кен,

Руда Л. П., к.е.н

Вінницький національний технічний університет

В статті досліджено стан та основні тенденції розвитку підприємницького сектору економіки як потужного каталізатора ефективної розбудови та оновлення національної економіки за умов поглиблення євроінтеграційних і глобалізаційних процесів. Охарактеризовано основні виклики глобального середовища господарювання для вітчизняного підприємництва. В розрізі дослідження проаналізовано основні макроекономічні показники економіки України, що характеризують середовище формування та господарювання вітчизняних суб'єктів підприємництва за сучасних умов. Виявлено, що на сучасному етапі розвитку українська економіка демонструє найвищі показники зростання за останні п'ять років. Досліджено динаміку показників зайнятості працівників, обсягів реалізованої продукції, кількості суб'єктів підприємницької діяльності залежно від масштабів їх діяльності та ін. Проаналізовано динаміку показників структури сектору підприємництва за розмірами діяльності суб'єктів господарювання та структури підприємництва за видами економічної діяльності. Досліджено зміну позицій України в міжнародному рейтингу легкості ведення бізнесу *Doing Business*, у рейтингах Глобального індексу конкурентоспроможності, журналу *Forbes* «найкращих країн для бізнесу в світі» та найбільш інноваційних економік світу *Bloomberg Innovation Index*. За результатами проведеного дослідження сформульовано особливості розвитку підприємництва в Україні за сучасних умов: коливальний характер розвитку вітчизняного підприємницького сектору; досягнення природного максимуму кількості суб'єктів господарювання в національній економічній

системі; переважання в структурі суб'єктів підприємництва фізичних осіб-підприємців; зростання частки малих підприємств і переважно негативна тенденція щодо кількості середніх підприємств; інтенсивний розвиток комерційного підприємництва, розширення сфери послуг, водночас недорозвиненість виробничої сфери підприємницького сектору національної економіки та ін. Виокремлено перспективні напрями зростання національного підприємництва в контексті формування його нової парадигми.

Ключові слова: підприємництво, підприємницький сектор, розвиток підприємництва, малі підприємства, середні підприємства, міжнародні рейтинги позицій України, нова парадигма розвитку.

UDC 330.341.42

MODERN TRENDS AND PROSPECTS OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT OF UKRAINE ECONOMY

Prychepa I., PhD in Economics,

Ruda L., PhD in Economics

Vinnitsia National Technical University

The state and main tendencies of entrepreneurship development of the economy as power catalyst of effective development and renewal of the national economy under existing conditions of European integration and globalization processes are considered. The main challenges of the global business environment of domestic business are described. The main macroeconomic indicators of the Ukrainian economy, which characterize the environment of the formation and management of domestic business entities under current conditions are analyzed in the study. Ukraine economy has shown the highest growth rates over the last five years. The dynamics of indicators of employment, sales volume, number of subjects of entrepreneurial activity depending on the scale of their activity, etc. are investigated. The dynamics of indicators of the entrepreneurship structure by the size of the business entities and the structure of entrepreneurship by types of

economic activity are analyzed. The change of Ukraine's positions in the international Doing Business of ease of doing business, in the Global Competitiveness Index, Forbes magazine, "the best countries for business in the world" and the most innovative economies in the world Bloomberg Innovation Index are researched. According to the results of the study, the peculiarities of entrepreneurship development in Ukraine under the current conditions are formulated: the variable nature of the development of the domestic business sector; achievement of natural maximum of the number of economic entities in the national economic system; predominance of individuals-entrepreneurs in the structure of business; increase of the share of small enterprises and a mainly negative tendency towards the number of medium-sized enterprises; the intensive development of commercial entrepreneurship, the expansion of service business, and undeveloped state of business sector production of the national economy, etc. The perspective directions of national entrepreneurship growth in the context of formation of its new paradigm are singled out.

Key words: entrepreneurship, entrepreneurship sector, entrepreneurship development, small enterprises, medium-sized enterprises, international ratings of Ukraine, new paradigm of development.

Актуальність проблеми. Досвід і міжнародна практика господарювання вказують на важливість підприємницького сектору в структурі національної економічної системи. Розвиток підприємництва стимулює конкуренцію, змушуючи компанії впроваджувати інноваційні технології, поліпшувати якість усіх процесів, що є передумовою стабілізації та забезпечення сталого соціально-економічного зростання економіки будь-якої країни.

Підприємницький сектор може стати потужним каталізатором ефективної розбудови та оновлення економіки, що стимулює її зростання в напрямку підвищення ефективності, раціональності та ощадливості,

постійної диверсифікації та модернізації. Успішне господарювання підприємництва є підґрунтям для формування ефективного конкурентного середовища та є джерелом стійкого соціально-економічного зростання економіки, багатства та рівня життя населення країни.

Аналіз останніх наукових досліджень. Підприємництво має тривалу історію становлення та розвитку, і відповідне поняття використовується в теорії та практиці господарювання ще з XIII століття, еволюціонуючи та набуваючи нових форм тлумачення. Проблеми розвитку підприємництва завжди були в центрі уваги науковців, представників бізнесу та суспільства. Посилену вагу до проблем національного підприємництва у своїх дослідженнях звертають З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, А. М. Виноградська, В. М. Геєць, І. В. Гой, О. М. Кашуба, В. В. Небрат, Т. П. Смелянська та ін. Незважаючи на значні теоретичні та практичні надбання в даному напрямку досліджень, питання розвитку підприємництва в Україні залишається досить актуальним, оскільки інтенсивні зміни глобального бізнес-середовища та системні кризи висувають нові вимоги та виклики, які потребують постійного моніторингу з відповідним вдосконаленням інструментарію управління ними.

Метою статті є дослідження стану, основних тенденцій і перспектив розвитку національного підприємництва за сучасних умов господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсифікація глобалізаційно-інтеграційних процесів безпосередньо впливає на умови діяльності та визначає правила міжнародної взаємодії у сфері підприємництва. Основними викликами глобального середовища господарювання є бурхливий технологічний та інформаційний розвиток, рушійними силами якого є інвестиції в інновації; економічна інтеграція у всіх сферах та напрямках (світовий ринок фінансів, товарів і послуг тощо), що сприяє інтенсифікації процесів глобалізації конкуренції; диференціація попиту, що стимулює підприємницькі структури вести постійний пошук

нових підходів до задоволення всезростаючих індивідуальних вимог споживачів тощо.

Зрозуміло, що вагомий вплив на формування та розвиток конкурентоспроможного підприємницького сектору мають стан економіки та правове середовище господарювання в державі. Стабільне економіко-правове середовище забезпечує зростання та розвиток підприємництва в країні.

На сьогодні національна економічна система знаходиться в стані глибокої трансформації. Однак, не зважаючи на загострення політичної ситуації в країні та численні проблеми соціально-економічного характеру, за даними Державної служби статистики України більшість макроекономічних показників країни за результатами 2018 року мають позитивну динаміку.

Зростання реального ВВП України в 2018 році перевершило всі очікування і замість 3,2 % росту – 3,3 % порівняно з 2017 р. (в II кварталі 2018 р. зростання реального ВВП продемонструвало локальний максимум – 3,8 %) [1].

Зростання ВВП підтримувалось розширенням внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту в країні. За даними НБУ кінцеві споживчі витрати домогосподарств зросли на 8,9 % у річному вимірі після їх збільшення на 9,5 % у 2017 році. Споживання підтримували значні темпи зростання заробітних плат, пенсій і переказів трудових мігрантів в Україну, а також відносно високі споживчі настрої населення. Водночас споживання державного сектору залишилось практично на рівні 2017 року (+0,3% р/р), передусім через більш стриману фіскальну політику Уряду України у другому півріччі 2018 року.

Вагомим фактором економічного зростання залишалася також інвестиційна активність. Валове нагромадження основного капіталу зросло на 14,3 % у річному вимірі, зокрема за рахунок потреби бізнеса в

модернізації виробництва та оновленні основних засобів. Незначне уповільнення порівняно з 2017 роком (16,1 %) зумовлювалося поступовим вичерпанням ефекту надолуження інвестицій після недоінвестування в кризовий період, а також певним погіршенням ділових очікувань і фінансових результатів підприємств, у тому числі через слабкіші показники експорту [2].

Найвищі темпи зростання продемонстрували показники капітальних інвестицій (116,4 %) та обсягів імпорту товарів і послуг (114,3 %) порівняно з 2017 роком. Найнижчі темпи – показники промислової продукції (101,1 %) та прямих інвестицій (102,2 %) порівняно з попереднім роком.

В цілому українська економіка пододала падіння 2014–2015 рр. та демонструє найвищі показники зростання за останні п'ять років. Експерти охарактеризували 2018 р. роком поміркованого зростання. Відповідно позитивна динаміка макроекономічних показників та відносна стабільність курсу долара в 2018 році дозволили підприємству зберегти баланс.

Варто зауважити, що незважаючи на позитивну динаміку основних макроекономічних показників, спостерігається негативна тенденція щодо загальної кількості господарюючих суб'єктів в країні.

Найбільша кількість господарюючих суб'єктів в Україні функціонувала в 2010 році (2183928 одиниць), знизившись кількісно в 2011 році на 22,1 % (до 1701620 одиниць). В 2012 році падіння показника продовжилось і сягнуло мінімального значення за аналізований період. За результатами 2017 року в Україні функціонувало 1805059 суб'єктів господарювання, що на 3,24 % менше показника попереднього року.

Як свідчать статистичні дані, протягом останніх років темпи приросту нових суб'єктів господарювання в Україні знижуються, що характерно і для темпів їх ліквідації. Це в свою чергу свідчить про те, що Україна досягла природного максимуму кількості господарюючих суб'єктів в країні, тому наростити її неможливо, що відображає відповідний економічний закон.

Зрозуміло, що зниження кількості господарюючих суб'єктів в країні безпосередньо відобразилось і на кількості зайнятих працівників. Так, негативна динаміка показника прослідковується, починаючи з 2011 року, за результатами якого зниження кількості зайнятих склало 5,65 % порівняно з 2010 роком, і продовжилось аж до 2016 року (мінімальне значення за період 2010–2016 рр.), склавши 8108,3 тис. працюючих осіб (рис. 1).

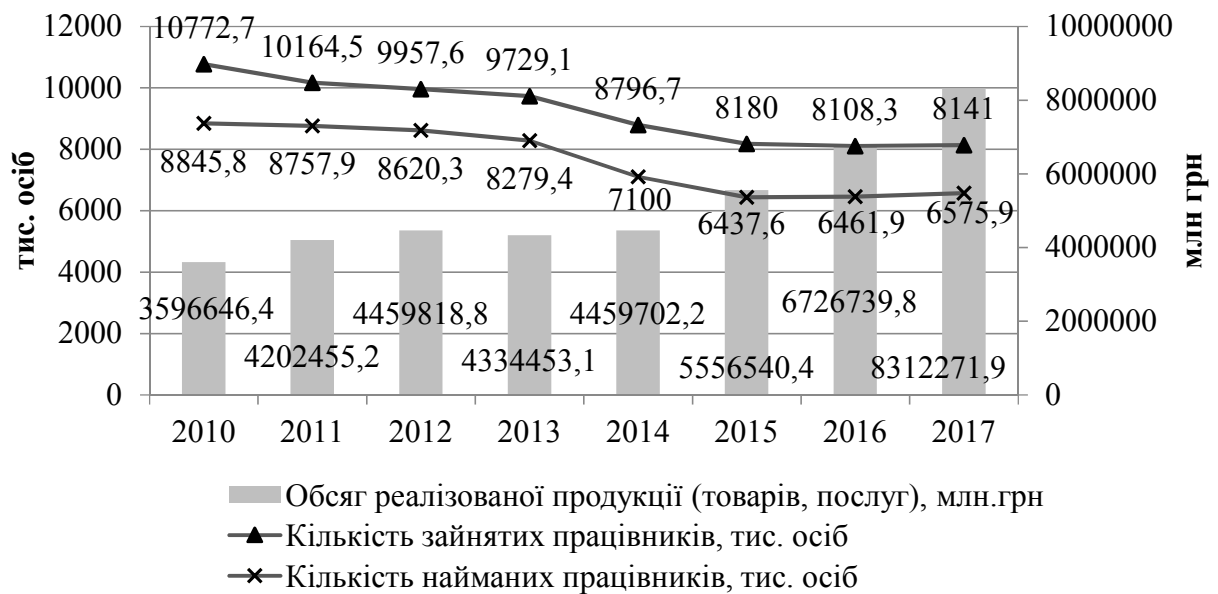

Рис. 1 Динаміка показників зайнятості працівників та обсягів реалізованої продукції в Україні

Джерело: побудовано за даними [1]

В 2017 році кількість зайнятих працівників дещо зростає (на 0,4 %) порівняно з 2016 роком.

Досить схожа динаміка і в кількості найманих працівників: спостерігається зниження показника, починаючи з 2011 року (на 1 % порівняно з 2010 р.) до 2015 р. включно, за результатами якого зафіксовано максимальне зниження кількості найманих працівників за аналізований період – 27,2 % порівняно з 2010 роком. Значна частина зайнятих працівників (2017 р. – 6,58 млн осіб або 80,83 % усіх зайнятих) задіяна в

сфері малого та середнього підприємництва з урахуванням фізичних осіб-підприємців, що складає 38,3 % всього працездатного населення України.

Водночас обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) протягом аналізованого періоду має переважно позитивну динаміку (за виключенням 2013 року, коли показник знизився на 2,8 % порівняно з попереднім роком). Однак причинами зростання показника є, перш за все, зростання собівартості виготовленої продукції (товарів, послуг), а, відповідно, – і вартості її реалізації.

Варто зауважити, що протягом аналізованого періоду динаміка кількості фізичних осіб-підприємців прямо відповідає динаміці загальної кількості суб'єктів господарювання в Україні в цілому (рис. 2).

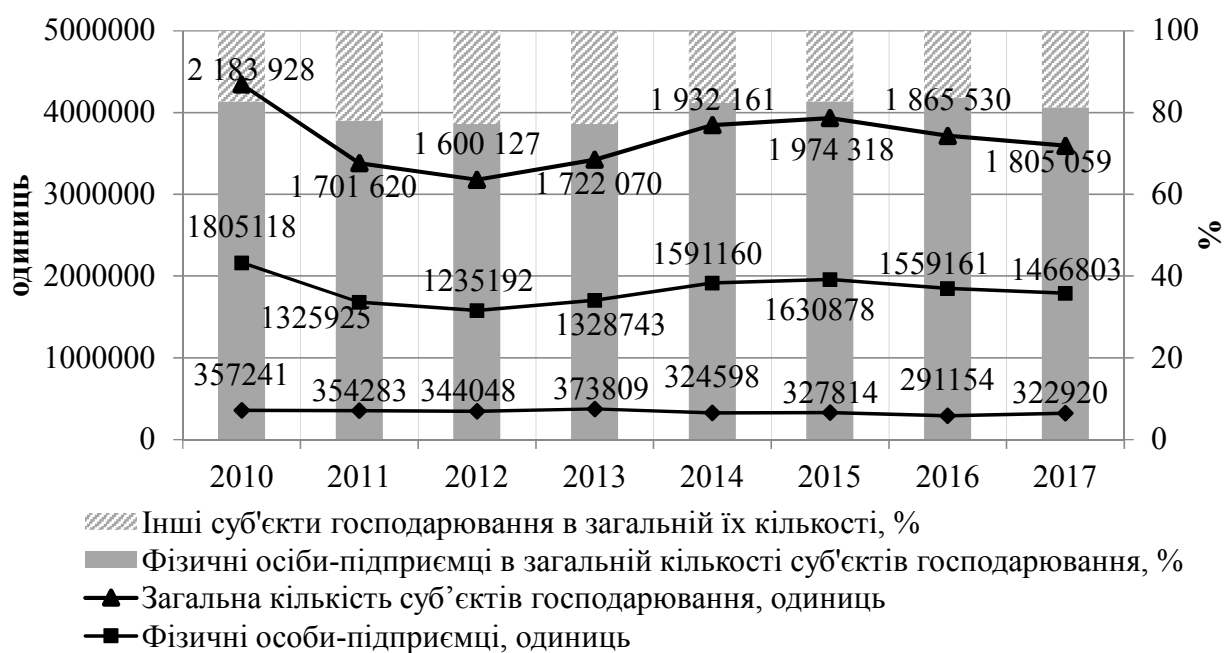

Рис. 2 Динаміка кількості суб'єктів підприємницької діяльності залежно від масштабів їх діяльності

Джерело: побудовано за даними [1]

Це пояснюється, насамперед, тим, що саме ця група господарюючих суб'єктів є переважаною в загальній структурі суб'єктів підприємництва в Україні. Відповідно, коливання кількості господарюючих суб'єктів в країні

відбувалось, насамперед, за рахунок зміни кількості господарюючих фізичних осіб-підприємців (ФОП).

Тенденція до зростання частки малого бізнесу в структурі підприємницького сектору України протягом останніх років (незначне зниження на 0,44 % в 2016 році порівняно з попереднім роком) має важливе значення для економіки країни, оскільки саме мале підприємництво є досить гнучким і швидко адаптується до змін зовнішнього середовища, вимог міжнародного поділу праці зокрема, що при вмілому регулюванні та підтримці може стати дієвим інструментом перебудови та розвитку економіки в цілому (рис. 3).

Рис. 3 Зміна структури підприємств України за їх розмірами

Джерело: побудовано за даними [1]

Питома вага малих і середніх підприємств в загальній кількості підприємств в Україні в 2017 році склала 99,88 %; частка малих підприємств, включаючи фізичних осіб-підприємців, в загальній структурі господарюючих суб'єктів – 99,15 %; середніх – 0,83 %; великих – 0,02 %.

Натомість, динаміка кількості середніх підприємств протягом 2012–2016 рр. є негативною, незначне зростання кількості середніх підприємств

відбулось в 2017 році (на 0,71 % порівняно з 2016 р.), що потребує уваги та вагової підтримки Уряду України.

Суб'єкти середнього вітчизняного підприємництва в цілому є більшими, ніж в країнах ЄС, та формують значну частку доданої вартості за витратами виробництва (41,2 % в 2017 р.) та зайнятості (44,6 % в 2017 р.). Суб'єкти мікропідприємництва є великою групою, але не дуже продуктивною – 12,3 % зайнятих працівників та 6,7 % доданої вартості за витратами виробництва в 2017 р. В ЄС мікропідприємства також мають проблему низької продуктивності (29,2 і 21,1 відсотка відповідно) [1; 3].

Сьогодні ефективність всієї економіки Європейського Союзу безпосередньо залежить від успішної діяльності малого та середнього підприємництва. Тому питання створення належних умов для поширення підприємницької діяльності є першочерговими. Вони впливають на неї через систему адміністративно-правового регулювання. На сучасному етапі розвитку України ця система потребує значного удосконалення та реформування. В той же час у Європі питанням підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу почали активно займатися ще у 80-роках [4].

За видами економічної діяльності близько половини суб'єктів підприємництва України працюють у сфері оптової та роздрібною торгівлі, а виробнича сфера, яка безпосередньо визначає економічний розвиток країни, залишається нерозвиненою.

За результатами досліджень GTAI GERMANY TRADE & INVEST українська економіка переживає великі зміни. Локомотивами економіки стають сільське господарство, харчова промисловість, виробники устаткування та сектор ІТ, а значення важкої промисловості знижується. Більша частина українського внутрішнього валового продукту (ВВП) виробляється сектором послуг. У 2017 р. на цей сектор економіки припадало 50,3 % ВВП. За останні десять років ця частка залишалася досить стабільною (2007 р.: 52,8 %). Великих збитків зазнала переробна

промисловість, частка якої у ВВП знизилась з 20% у 2007 р. до 12,4 % у 2017 р. Проте підвищилось значення сільського господарства (2007 р. – 6,6 % та 2017 р. – 10,2 %) та видобувної промисловості (4,4 % і 6,1 %, відповідно) [5].

Значний вплив на стан і розвиток підприємництва мають умови та легкість ведення бізнесу в країні. Враховуючи це, одним із пріоритетних напрямків розвитку підприємництва Урядом України визначено створення сприятливих умов для ведення бізнесу. Для втілення цієї мети поряд з реалізацією регуляторної політики урядові зусилля спрямовані на вдосконалення регуляторного середовища (дерегуляцію).

Реалізація урядом таких кроків вже дає відповідні результати. Загалом у міжнародному рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business 2019 Україна покращила свої результати на п'ять позицій і нині перебуває на 71-му місці, зростаючи в рейтингу сьомий рік поспіль. Аналітики оцінювали те, наскільки швидко можна відкрити власну справу: час, вартість, кількість документів, можливість отримувати електрику та будувати інфраструктуру.

З 2014 року Україна зросла в рейтингу Doing Business на 41 позицію, зайнявши друге місце у світі за темпами зростання у рейтингу з 2009 року.

Крім того, у рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018 Україна покращила свої позиції на 4 пункти і зайняла 81 місце серед 137 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2016/2017 – 85 місце серед 138 країн) [6].

Серед рейтингу журналу Forbes «найкращих країн для бізнесу в світі» Україна загубилася десь усередині поруч зі Шрі-Ланкою та Аргентиною. Порівняно з попереднім роком вона піднялася на три позиції і нині посідає 77-ме місце (2016 – 74 місце з 139, 2015 – 61 місце з 144). Видання оцінює умови для бізнесу за 15 критеріями, серед них – податковий клімат, рівень корупції, захищеність прав власності та інвестицій, розвиток технологій, свобода торгівлі, монетарна політика, бюрократичні перепони бізнесу тощо.

Лідером рейтингу другий рік поспіль стала Великобританія, на другому місці – Швеція, Гонконг – на третьому.

Показники зростання ВВП України в 2018 році, згідно з рейтингом, становлять 2,5 %, а ВВП на душу населення – 2,6 тис. доларів при чисельності в 44 млн осіб. Інфляцію оцінили в 14,4 %, а негативне сальдо торгового балансу – в 1,9 % [7].

Як показує світовий досвід, подолання глибокої кризи та подальше зростання неможливі без інноваційно-інвестиційного розвитку країни.

Bloomberg опублікував черговий рейтинг найбільш інноваційних економік світу Bloomberg Innovation Index. На жаль, Україна в цій редакції опустилася на 7 позицій у порівнянні з минулим роком і займає 53 місце, на одну позицію країну обігнав Туніс, а відстає на одну позицію Індія. У минулому році Україна займала 46 місце рейтингу. «Серед економік, які оцінювалися в 2019 році, найбільше просіли Туніс і Україна, вони обидві випали з топ-50 рейтингу», – зазначають укладачі дослідження [8].

Водночас висхідне зростання України в більшості рейтингів не відповідає настроям та очікуванням бізнесу в країні. Згідно останнього дослідження НБУ, індекс ділових очікувань (ІДО) в IV кварталі 2018 року становить 117,3 % (у III кварталі зменшився порівняно з II кварталом на 1,1 пункту до 117,2 п.). Хоч значення індексу перевищує позначку 100 і вказує на перевагу оптимістичних очікувань серед українських керівників підприємств, але зниження (II та III-й квартали) вказує на вщухання оптимізму. Основними негативними чинниками розвитку підприємств за результатами опитування залишаються занадто високі ціни на енергоносії, а також сировину та матеріали [2].

Водночас споживчі настрої в країні покращилися. Чергове щомісячне дослідження настроїв споживачів від компанії GfK Ukraine зафіксувало зростання Індексу споживчих настроїв (ІСН) у грудні 2018 року на 2,4 п. порівняно з листопадом цього ж року. «Оптимізм споживачів відновився у

грудні після невеликого спаду в жовтні–листопаді. Найбільшою мірою покращились споживчі настрої громадян із середнім і вище середнього рівнем доходу. У цих групах у грудні істотно зріс індекс очікуваних змін доходу в майбутньому та схильність до великих покупок. Натомість песимізм посилюється у групі громадян з доходом нижче за середній», – коментують аналітики GfK Ukraine [9].

Реалії розвитку підприємництва в Україні, з одного боку, визначаються історичним минулим та закладеними інституційними деформаціями, а з іншого – новими явищами та тенденціями. Попередня модель, орієнтована на державне заступництво та підтримку, поєднується з новою, орієнтованою на соціальне залучення та розвиток. Сучасний стан підприємництва є результатом інституційної деформації, обумовленої історичною траєкторією розвитку господарства, що не сформувала конкурентного середовища, стимулів до технологічних інновацій, активного і відповідального суб'єкта економічної діяльності [10].

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна сформулювати особливості та основні напрямки розвитку підприємництва в Україні за сучасних умов:

1. Коливальний характер розвитку підприємницького сектору, що безпосередньо відображається і на кількості зайнятого населення країни. Завданням Уряду України має стати закріплення досягнутого економічного зростання в країні та формування нової матриці розвитку, враховуючи майбутні зміни у глобальному середовищі. Важливим напрямком є спрощення процедур започаткування бізнесу, формування сприятливих і відносно прогнозованих умов для успішного розвитку національного підприємництва в перспективі.

2. Досягнення природного максимуму кількості суб'єктів господарювання в національній економічній системі. Відповідно політика держави повинна спрямовуватись на те, щоб підтримати існуючі компанії,

спрощуючи умови їх діяльності, стимулюючи розвиток інноваційного підприємництва в країні.

3. Переважання в структурі суб'єктів підприємництва фізичних осіб-підприємців. Надмірна кількість ФОПів в економіці свідчить про проблеми податкової системи, які змушують підприємців користуватися перевагами спрощеного оподаткування. Відповідно доцільним є оптимізація податкової системи та використання позитивного зарубіжного досвіду активізації податкового стимулювання розвитку середніх і малих підприємств.

4. Зростання частки малих підприємств і переважно негативна тенденція щодо кількості середніх підприємств. Домінування темпів зростання малого підприємництва є наслідком низького рівня доходу та недостатньої пропозиції робочих місць в країні, що змушує населення створювати власний бізнес як засіб виживання. Водночас макроекономічна та політична стабільність в країні сприяють розвитку середніх підприємств, які пропонують стабільну роботу населенню. Увага та підтримка малого та середнього бізнесу державою може стати ефективним механізмом розвитку відповідного підприємницького сектору національної економіки. Одним із пріоритетних завдань державної політики мають стати впровадження європейських підходів до розвитку малого та середнього бізнесу в Україні із паралельним формуванням інституційної системи їх забезпечення. Втілення цієї політики має здійснюватися цілеспрямовано, системно та послідовно в комплексі національної інноваційної системи.

5. Неоднорідність малого та середнього підприємництва, що вимагає диференціації підходів до відповідної урядової політики та інструментів її реалізації.

6. Інтенсивний розвиток комерційного підприємництва, розширення сфери послуг, водночас недорозвиненість виробничої сфери підприємницького сектору національної економіки, яка визначає економічний розвиток і відповідно вимагає посиленої уваги з боку держави.

7. Поступальні тенденції щодо покращення бізнес-клімату в Україні, на що вказує позитивна динаміка позиції країни в різних міжнародних рейтингах. Україна має високий потенціал, який активно реалізується в реформах, однак умови для започаткування та ведення бізнесу залишаються все ще несприятливими та не відповідають сучасним вимогам інвесторів.

В умовах інтеграції економіки України до загальносвітового економічного простору актуалізується пошук напрямків для зростання національного підприємництва в контексті формування його нової парадигми, що відповідає цивілізаційному вибору країни як суб'єкта світової історії.

Основними засадами нової парадигми є соціальна відповідальність; мережева побудова підприємницького середовища; партнерство некомерційних та неприбуткових організацій, стартапів для обміну знаннями, технологіями та формування єдиного інституційного середовища соціального розвитку; взаємодія великого бізнесу з середнім і малим, нові форми економічної інтеграції; триєдність соціального, ринкового та інноваційного орієнтирів діяльності [10].

Водночас, як вказують фахівці МВФ та Світового банку, складні умови міжнародної торгівлі, нестабільність світових фінансових ринків, протистояння на Сході країни несуть значні ризики для подальшого розвитку та зростання підприємницького сектору української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=85931490>.

3. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8>.

4. Деркевич Н. Як у Європі впроваджують регулювання для бізнесу [Електронний ресурс] / Н. Деркевич // Галицький кореспондент. – Режим доступу : <http://gk-press.if.ua/yak-u-yevropi-vprovadzhuuyut-regulyuvannya-dlya-biznesu/>.

5. Структура економіки України : дослідження GTAI GERMANY TRADE & INVEST [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukraine.ahk.de/fileadmin/ahk_ukraine/GTAI/Struktura_ekonomiki__23-10-2018.pdf.

6. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.facebook.com/mineconomdev>.

7. Карпенко О. Україна попала на 53 місце в рейтинге інновацій Bloomberg, просев на 7 позицій за год [Електронний ресурс] / О. Карпенко // AIN.UA. – 2019. – Режим доступу : <https://ain.ua/2019/01/22/ukraina-na-53-meste/>.

8. Україна потрапила в ТОП-100 найкращих країн для бізнесу [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2018. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/news/2018/12/21/643817/>

9. Споживчі настрої в Україні. Growth from Knowledge Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gfk.com/uk-ua/rishennja/>.

10. Небрат В.В. Розвиток підприємництва в Україні : історичні детермінанти та перспективи / Небрат В.В. // Економіка і прогнозування. – 2017. – № 3. – С. 140–156.

REFERENCES:

1. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
2. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=85931490> [in Ukrainian].
3. Strategy for the development of small and medium enterprises in Ukraine up to 2020. (2017). *Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny`*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8> [in Ukrainian].
4. Derkevych, N. (2018). How in Europe regulation is introduced for business? *Galician correspondent*. Retrieved from: <http://gk-press.if.ua/yak-u-yevropi-vprovadzhuyut-regulyuvannya-dlya-biznesu/> [in Ukrainian].
5. The structure of the Ukrainian economy. (2018). *GTAI GERMANY TRADE & INVEST*. Retrieved from: http://ukraine.ahk.de/fileadmin/ahk_ukraine/GTAI/Struktura_ekonomiki__23-10-2018.pdf [in Ukrainian].
6. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Retrieved from: <https://www.facebook.com/mineconomdev> [in Ukrainian].
7. Karpenko, O. (2019). Ukraine got into 53 places in rating of innovations of Bloomberg, going down on 7 positions for a year. *AIN.UA*. Retrieved from: <https://ain.ua/2019/01/22/ukraina-na-53-meste/> [in Russian].
8. Ukraine has been ranked among the TOP-100 best countries for business. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/12/21/643817/> [in Ukrainian].
9. Consumer Confidence in Ukraine. (2018). *Growth from Knowledge Ukraine*. Retrieved from: <https://www.gfk.com/uk-ua/rishennja/> [in Ukrainian].
10. Nebrat, V.V. (2017). Development of entrepreneurship in Ukraine: historical determinants and perspectives. *Economy and Forecasting*, 2017, № 3, pp. 140–156 [in Ukrainian].